

...değinmeler

NİÇİN DİYALEKTİK?

Bır süredir çeşitli dergilerde yayımlanan felsefe ve edebiyat yazılarını bir kitapta topladı. Füsun Altık: *Niçin Dialectik*. (Çağdaş yayınları, Aralık 1977, İstanbul, 227 sayfa, 25.— lira) Genellikle deneme anlayışını sürdürün bu yazılarla başnazlılığı düşümleri, efe aldığı soruna belli bir kültür bağları içinde tartışıp değerlendiren, kolay sonuçlara varmakta kaçınan bir felsefeciliye, edebiyat eserini yakından duyarlığını yitirmeden bilimsel olabilmeyi başarısan bir eleştirmen buluyoruz. Kitabın admından da anlaşılacağı gibi, yazar hem felsefede, hem de bölüm ve sanatta dialectik yöntemin benimsenmesinden yana. Na var ki, bir takım sloganları ya da herkesin kolayca ezberlediği kuru bilgileri tekrarlayarak değil, dialectik düşünmenin gerçekten özümlenismiş ilkelerinden yola çıkararak, bu ilkeleri sağduyu ve bilimin işliğinde tartışarak savunuyor görüşlerini. Ayırtılı analiz gerektiren bazı konular da veterince irdeleyici olmamasına, bir bakıma deneme türünün gereği söylebileceğimiz gelenellemelerin yetinmesine karşın, özetlemecilikten, daha da önemlisi yüzeysellikten alabildiğine uzak durmayla karşılaşır. Bence, bu tutum kültür ve sanat konularına yönelik yazılarda daha belirgin. Örneğin 'Öz-Bilim Tartışıması' Ne Getir?*' başlıklı yazı kısa bir değerlendirme niteliğinde. İlk bakışta, bu kadar önemli bir sorunun üç sayfanın dor sinirları içinde tartışılabileceğine pek inanamıyor insan. Ama Füsun Altık deneme türünde yoğunluğunu kazandırmayı bilen bir yazar, Sorunu en canlıci noktasından kavrayarak temele inmeye, konuyu en önemli boyutlarıyla derleyip toplayarak, her bir konuya uygun bir

cım ilişkisinin diyalektik bütünlüğünü vurguladıktan sonra, söyle dile getiriyor düşüncesini:

«Sanatın iletilenin, aktarılmanın kendişi, iletenin ve aktarmanın niteliği ve yegiliği ile ayırtılmaz bir bütünlük sunmaktadır. Biçim aslında ham madde olup da, yağrularak son durumuna getirilen bir şey değildir. Biçim adını: özük aktarmanın niteliği ve yegiliği için kullanmak yerinde olacaktır. Böyle bakılırsa, ne bıçimsiz bir özden, ne özşiz bir bıçmendem sözebilir. Öz, bıçımı belirler ilkesi de temelsiz kalır. Öz ve bıçım birlikte, bir sanat ürününün özülgülüğünü ve teknikini belirler cunku. (...) Şu halde, bıçım özün aktarılabilirliğidir ve bir sanat yapımında öyle bıçının ayrılmaz bütünlüğü vardır.» (s. 156)

İçerik bıçımı belirler ilkesi, temelde gecersiz bir ilkedir gerekten. Sanat eserini oluştururan bu iki ögeyi birbirinden ayırmak, içeriğin bıçımıne göre önceliğini savunmak diyalektik maddeci değil, mekanist bir görürstür. Altıok'un da belirttiği gibi, sanatta ne içersiz bir bıçım, ne de bıçimsiz bir içerik öngörülemez cunku. Sanat eserinin doğası içinde öncelikle, önceki içeriğin oluşma sürecindeki yeni bıçımı belirlemesinden söz edebilir ancak. O da, ne doğen içeriği, ne de bu içeriğe uygun düsecek yeni bıçımı tamamlandı, son noktası konusunda duralır bir kendilik olarak görmemek koşuluyla.

Ernst Fischer Sanat Gerekliği'nde bu konuya dikkati çekmiş, sanat tarihinden verdığı ömeklerle içerik ve bıçım değişimlerinin sosyo-ekonomik nedenlerini açıklarken yeni bıçımı yeni içeriklerin belirlendiğini, ama sanat eserinde içerik-bıçım ilişkisinin diyalektik bütün olduğunu savunmuştur. (Bkz. A.e., de yay., 1998, s. 111-112.)

153) Aynı bakış açısından, Marksist estetik üzerine sanıldığından çok daha fazla kafa yormuş Nâzım Hikmet'de de rastlanır. Memleketimden İnsan Manzara'ları'ni yazarken içerkilik-birim ilişkisini yeniden ele alan saat, Kemal Tahir'e gönderdiği mektuplarda biçim sorununun yanı sıra «muhtevadan teknik doğruları gidişmekte çözülebileceğini» üstünde başa tekrarlar. Ama hemen şu cümleyi de ekler ar- dından: (...) Tabii şeklin muh- teva üzerindeki mukabil —fakat kemyittenki— tesirini de unut- mayarak.» (Kemal Tahir'e Mektup- lar, Bilgi yay. s. 93) Ayne yillarda Memet Fuat'a gönderdiği bir mektupta ise soruna dialek- tiktan anlamda bir çözüm geti- rerek biçimde içeriğin birbirinden ayrılmazlığını, birinin öbü- rünün on koşulu sayılması gereklüğünü belirtir: (...) Şeklinin nasıl olacağına tayin edecek muhtevadır. Tabii bu metodolo- ji bakımından böyledir, yoksa şekilli muhteva bir birlikte.» (Memet Fuat'a Mektuplar, der- yay. s. 65)

Diyeceğim son yıllarda ülkeyi- miden yeniden gündeme getirme- ve ne yazık ki çoğu Marksist tarafından mekanist bir yakla- simla ele alınan içerkilik-birim ilişkisi doğru değerlendiriliyor. Fûsun Altıok. Kısa bir değinme yazısında da olsa, sorunu dia- yalektik yaklaşımının çağdaş iş- gânda temellendiriliyor. Üstelik «felsefe yapmadan», yalnızın olanlığı ölçüde de felsefi bir anlatımla gerçekleştiriyor bunu. «Öz-Birim Tartışması Ne Getirir?» başlıklı yazı Fûsun Altıok'un diayalektik maddeci- düşüncesi özümlesmesine somuk bir örnek olarak gösterilebilir. Aynı durum, ilgili okunmalarla- na karşın kitaba çok sey kat- mayan polemik yazıları bir ya- na bir bırakılırsa, öbür bölümde de söz konusu. Ne var ki, doğrudan felsefe yönelik yazıları- rin bir coğunda görüşlerini da- hâli bir manzara gibi göster-

1

de de önem kazanmaya başla-
di. Füsun Altıok'un sözkonusu
tartışmayı liste bu bağlamda ele
almasını, üstü kapalı bir biçimde
dogmatizmle suçladı. Alt-
husseri görüşü Lefebvre'e da-
yanarak değil, daha Inandırıcı
kanıtlar göstererek, örneğin bir
Yunus Emre'nin, bir Pir Sultan
Abdal'ın şiirlerindeki DOST ke-
limesinin kavramsal içeriğini
örnek vererek, ya da Mevlâna'da
daki hoşgörü anlayışını dikkat-
li cekerek eleştirmesini bekler-
dim.

Başa Nicina Dialektik'in bir
derleme kitabı olduğunu, yazarın
ceşitli dergilerde yayımlan-
mış deneme türündeki yazılarını
bir araya getirdiğini söylemişim.
Bu durum kitabın bütünlüğünü
pek engellemiyor. Altıok'un yazıları
felsefeden şire, öyküden güzel sanatlara, hattâ
müziğe kadar bellî bir kültür
sorunsala çevresinde kümeleni-
yor cünkü. Yazar ele aldığı her
sorunu, şir ya da felsefe kitabı
olsun yakınılık duyduğu her ko-
nuyu, beşenileştiği olduğu kadar
kendi dünya görüşü ve kültür
anlayışıyla da kaynostırmasını
biliyor. Ama çağdaş Türk Ede-
biyatıyla ilgili yazılarında bellî
bir özneîlikin öne çıktığını belirt-
meliyim yine de. Bu özneîlik
Füsun Altıok'a coğu felsefecilerimizde,
bilim adamlarımızda
olmayan bir esneklik, sanat
eseri karşısında bir beşenil üş-
tülüğü kazandırıyor. Hattâ di-
yebilirim ki, edebiyatla kurdu-
ğu organik ilişkî felsefeye ba-
kısimı da etkiliyor Altıok'un. «Bu
yan fanzeti elbette bir eleştiri
yazısı değil» diyerek önemse-
mediği, daha doğrusu önemsemey-
mez gerekündür. «Kükular ve
Öyküler» başlıklı denemesinin
felsefeye silrin dolaylarında ge-
zindiği, her iklisinden de izler
taşıdığını hic çekinmeden öne
surebilelim. Bu denenesinin bir
yerinde söyle diyor yazar:

«Öyküde allegori mutlaklıyet,
slinge mesrutiyet, imge demok-
rasıdır. Bunların hepsine de
edebiyat etkinliği içinde yer
vardır. Ama çağrışımı anarsıdır.» Az ilerde de şunları ekliyor:

«Çağrışımı bile listeyle kullan-

mak ve yükünün dokusuya gürdümek zordur ama, bu zorluğun üstesinden gelmiş bir öykü, okuyana edebiyattan başka hiç bir şeyin sağlayamayacağı özgü bir dünya sağlar.» (s. 180-181) Bu satırlarda, edebiyata karşıdan bakıp roman ya da hikâyeden genel sorular çakaran bir felsefeci tavırından çok, yazmak diye adalar. «Dünyamızın pratik etkinliğinin sorularıyla yakından ilgili, bu etkinliğin kayıtlarını, güçlüklerini paylaşın bir yaz-eleştirmen tavrı gizli. Bazi çağdaş hikâyecilerimizin eserlerini, uyandırdıkları koku çağrışmaları açısından betimleyinseyde gerçek bir yaratıcılık söz konusu:

«Kokunun kimyasını bulan öykücü Nezih Meric. Ovulmuş tahtaların arap sabunu, çocuklardan mis gibi hacı şakır, evlerden patlıcan-biber kızartması, soframardan taze doğranmış domates-hıyar, dereotuna kokusu gelir. Kadın eli değmiş öykülerdir. Yalnızlık çekirmezler.

«Öğuz Atay'ın kokuları kitap yılının biriktirdiği toz, meşin, mürrekkep, sepey kokularıdır. Hic yağırm yağırmaz, Kokularını yillardır. Kendi ister bunu. Ondurma ama olurur. Elhak has yazardır.

«Selim ileri naftalin kokar. Yüce gönüllüdür. Öyküsünü okurken kendi anılarında bulacağı tehassürlere, tehassülefe feda edebilir. Bir hatira zevki vardır kederinde.

«Bekir Yıldız da denetlemez öykülerinin kokularını, ikinci sığarası, tezek, barut, kan, sanoyleşmek isteyince de makine yağı kokur. Kapalı yerde fazla dayanılmaz ona.

«Leyla Erbil de işin aromasını kaçırır. Ter... ter... ter. O tekil etmese de hemen ardından deodorant, Aqua Velva, lavanta kokusu duyarısız. Gusulun modası geçtiğinden olacak.»

Yaptığım olaylardan da anlaşılacağı gibi felsefeye eleştiri, düşüncelerde yaratıcılık arasında gidip gelen, bir yandan özneliğe ve zekâya, öte yandan beşinci bir kültüre ve dünya gör-

üşüne dayanan denemeleriyle ilginc bir yazar olduğunu kanıtlıyor Füsun Altık. Niçin Diyalogik' asıl bu yönyle değerlendirmek gereklidir.

NEDİM GÜRSEL

Vietnam - Kamboçya savaşın bütünü dünadaki devrimcilerin derinden sarstı ve üzüldü. İngiliz Komünist Partisi yayın organı olan Morning Star gazetesinde olayla ilgili bir haber sunuyoruz. Gazetenin sorumluluğu Kamboçya'da bulduyu, ayrıca herkesin kulagina gelen kıymı haberlerinden kaygı duyduğu anlaşılmıştır. Ama bütün bunlar, İki halkın kardeşliğinin sağlanması için biraray görüşmelerin başarıyla ulaşması perspektifiyeli, çok ilimi ve tarafsız kalma ya titizlik gösteren bir dile ile latılmıştır.

VIETNAM - KAMBOÇYA SINIR ANLAŞMAZLIĞI

Vietnam - Kamboçya sınırındaki kan dökümü, Hindicinin halkları emperyalist saldırının göçmenleri savaştı. Hic karşı verdiğleri savaştı desteklenmiş herkeste kaygı uyardırdı.

Hindicinin uluslararası dostlarını özlükle endişelendiren nokta, sadece çatışmanın haldeki apaiçik keskinliği değil, bu çatışmanın şimdî açıklandıği üzere 1975 Mayıs'ının başlarında başlamış olduğu gerçeğidir. Söylediğine göre bu tarihte Kamboçya kuvvetleri Vietnam adalarına saldırmıştı.

Bu tarih, Güney Vietnam'ın nihai kurtuluşundan sadece birkaç gün ve Phnom-Pen'deki Lon Nol kule dikötürügünün sönümlünden ancak üç hafta sonra teknabül etmektedir.

Aylar süren lögür ve sarsımsızca spekülaysondan sonra Batı'daki yorumcular anlaşmazlığı sızmak için en küçük fırsatı bile kullanma telâş içindeyler.

Vietnam kuvvetlerinin Kamboçya'nın hâldeki liderlerini devirmek amacıyla Phnom-Pen'e

ilelediği, Kamboçya silahlı kuvvetlerinin dörtte birinin imha edildiği ileri sürüldü. Bu çatışmanın aslında Çin ile Sovyetler Birliği'nin aveliller düzeyindeki savaşın olduğunu iddia ettiler.

Reuter Raporu

Reuter ajansının geçen haftanın sonunda Bangkok'dan bildirdiğine göre: «Vietnamlıların büyük bir Kamboçya kentini alındıklarına ya da Phnom-Pen'i alma niyetlerinin göstergesi olmak üzere Mekong ırmağını geçtiklerine dair bir kanıt yoktur.»

Kamboçya ile Vietnam'ın dostları, çarpışmanın gerçekten son bulacağına ve İki tarafın Vietnam'dan gelen görüşme çağrısını önemle ele alacağına ummaktadır.

Savaştan yipranmış her iki ülkenin de en son ihtiyaci olan şey, sınırlar nedeniyle şiddetli çatışmadır.

Pekin'in Demokratik Kamboçya'nın Vietnam Sosyalist Cumhuriyeti ile diplomatik ilişkilerini kestiği yolundaki bildirisine kadar her iki taraf da sınır çarpışmaları hakkında haberleri doğrulayan hiçbir açık ifadede bulunmamışlardır.

Resmi Vietnam yönetiminde Kamboçya ile ilişkilerin hayatı öneminden söz ediliyor. Vietnam Dışişleri Bakanı Nguyen Duy Trinh, Komünist Parti'nin 1976 sonlarında Hanoi'de yapılan dördüncü kongresinde söyleydi:

«Üç ülke (Vietnam, Laos ve Kamboçya) ulusal demokratik devrim aşamasında ortak düşünme karşılık her zaman yakın dayanıma ve güçbirliği ilişkilerinde bulundular. Birlikte savaşıp birlikte zaferle ulaşmalarıyla arasında anlamlı bağlar gelişti. Yeni aşamada, tarafların bağımsızlığını, egemenlik ve toprak bütünlüğe karşılıklı saygı ile tam eşitlik ilkesini temel olarak bu özel önemdeki bağları korumak ve güçlendirme için çalışmayı kendimize hedef seçti.»

Uyuşmazlık

Yine de, Vietnam ile Kamboçya arasındaki sınırın şartlanması konusunda anlaşmazlık olduğundan zaman zaman söz edilmişti. Tıpkı Güney Çin Denizi'ndeki takımadalar (Paracel ve Spratley) üzerinde olan Vietnam - Çin anlaşmazlığına doğrudan ilişkilidir.

Toplantı

1976 Nisan'ında İki Komünist Partinin merkez kurulları, İki taraf liderlerinin o yılın Haziran ayında toplantımasına karar verdi.

Mayıs başında Phnom-Pen'de yapılan hazırlık toplantıda henüz sürerken Kamboçya tarafından gelen istek üzerine dağıldı.

İki hafta boyunca bilirkişinde belirtildiğine göre toplantıda üç noktada anlaşmaya varılmıştır. Buna göre:

a) Çatışmadan kaçınmak ve dayanışmayı güçlendirmek için iki tarafın birbirini sevmesi ve anti-emperyalist bir rol oynuyordu. Sihanuk 60'larda Güney Vietnam'daki kurtuluş hareketini koşulsuz desteklemiştir ve Vietnam ile Laos'a yönelik ABD saldırısına etkin olarak karşı çıktı.

b) Tüm çelişkiler dayanışma ve karşılıklı saygı ruhuyla çözülecekti.

c) Tüm çelişkileri araştırarak ve bir çözümü varmak üzere toplantıları bir İritibat kurulu oluşturulacaktı.

Bu anlaşma İşlerlik kazanmadı. Nitekim Vietnamlılar Kamboçya tarafının geçen yılın Nisan ayında çarpışmalarla yeniden başladığını belirtmekle birlikte Teng tarafı arasındaki sıcak mücadelenin hiç söz etmedi.

Gercekte, taraflar arasında görüşmelerle başlanmıştır.

Fransız sömürge yönetimi altındayken Kamboçyalılarının ve Vietnamlıların sınır konusunda söyleyecekleri bir söz vardı.

60'ların ortalarında Saygon rejimi kurulduğunda sınır tartışması da başlıdı. Kamboçya toprağında Vietnamlılar, Vietnam toprağında Kamboçyalılar olduğu gibi, sınırın bölgüsü aynılık halikar da vardır.

Sınır üzerinde çelişen iddialar Pentagon ve Başkan Nixon tarafından 1968'de Kamboçya sınırının B-52'lerce gizlice bombardımanı olayını örtmek üzere perde olarak kullanıldı.

Carpışmaların 1975 Mayıs'ında başlamasından sonra aynı yılın Aralık ayına kadar kan dökülmüdü. Bu geçici yarışma döneminin, Temmuz sonlarında, Vietnam Komünist Partisi Le Duhan'ın başkanlığında Kamboçya'da ziyaret etti. Ortak bildir «Görüşülen sorunlar üzerinde tam bir fikir birliğine varıldı» söyleyordu.

İlyasa da, Kamboçya lideri açık toplantılarında yaptığı konuşmalarla bu konuya hiç değinmedi.

Pol Pot, bununla birlikte, aynı ay içinde bir iki gerçeği açıkladı.

Kongre

27 Eylül'de Phnom-Pen'deki bir toplantıda kurtuluş savaşının devrinin —yakın zamana kadar odu duyulmayan ama aslında 1960 yılında 21 delegen katıldığı bir kongre ile gizlice kurulan Kamboçya Komünist Partisi tarafından yönetildiğini söyledi.

«Partımız 17 yıl boyunca varlığını açıkmadan varoldu.»

Bu sırada Prens Norodom Sihanuk Kamboçya'nın yönetici olup her zaman net ve tutarlı olmasa da anti-emperyalist bir rol oynuyordu. Sihanuk özellikle 60'larda Güney Vietnam'daki kurtuluş hareketini koşulsuz desteklemiştir ve Vietnam ile Laos'a yönelik ABD saldırısına etkin olarak karşı çıktı.

Pol Pot ve yanında böylesine canlısı bir zamanda Sihanuk alehindeki askeri kampanalarını başlıttılar.

Eylül söylevinde Pol Pot partinin 1960'dan başlayan Phnom-Pen'deki rejime karşı ekşisal bölgeleri Üs olarak alan bir mücadeleyle yonettigini açıkladı.

«Kentlerde daha çok nüfusun bulunduğu doğrudur ama güçümüz oradaki gørece yayılıf ve düşmanımız parlamentosuyla, mahkemesyle, hiphishanesyle, polisi ve askeriyile güvenliğini sağlama almıştır. Düşmanın devletin içi kentlerde siki sıkı önlüyüf ve farklı sınıfların varlığı, çeşitli karışıklıklar doğuruyordu. 1967'de taşradaki koşular öyle olgunlaşmıştır ki Battambang ilinde Samlot'da silahlı ayaklanma patlak verdi. Parti merkez kurulu silahlı mücadele için henüz çağrıda bulunmuştur.»

Bu çağrı ertesi yıl yapıldı.

Pol Pot —CIA tarafından arakanan Lon Nol dârbesinin olduğunu ve ABD ve Saygon kuvvet-